

Fimmtudaginn 30. október 1997.

Nr. 297/1997.

Ákærvaldið

(Sigríður Jósefsdóttir saksóknari)

gegn

Birni Ólafssyni

(Hilmar Ingimundarson hrl.)

Fjársvik. Umboðssvik.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Hrafn Bragason, Arnljótur Björnsson og Gunnlaugur Claessen.

Ríkissaksóknari skaut málinu til Hæstaréttar í samræmi við yfirlýsingu ákærða um áfrýjun og einnig af hálfu ákærvalds með stefnu 24. júní 1997. Ákærvaldið krefst þess, að refsing ákærða verði þyngd.

Ákærði krefst þess aðallega, að hann verði sýknaður, en til vara, að refsing verði milduð.

Fyrir Hæstarétti er ekki til úrlausnar bótakrafa Borgarbyggðar, sem gerð var í héraði og vísað var frá með hinum áfrýjaða dómi.

Í upphafi ákæru segir, að ákært sé fyrir „auðgunarbrot, framin . . . á árunum 1992 og 1993“. Einstökum ákæruefnum er síðan lýst í þremur köflum ákærunnar. Kemur þar greinilega fram, að atvik, sem III. ákæruliður tekur til, urðu að nokkru síðla árs 1991. Þykja ákæruefni því nægilega skýrt greind í ákæru.

I.

Sparisjóður Kópavogs tókst á hendur bankaábyrgð, að fjárhæð 93.860 þýsk mörk, í þágu fyrirtækisins Graf Trading Establishment í Liechtenstein að beiðni ákærða fyrir hönd Vélakaupa hf. til tryggingar greiðslu á nánar tiltekinni vinnuvél, sem ákærði kveður hlutafélagið hafa ætlað að flytja hingað til lands frá Bretlandi. Samkvæmt skriflegri yfirlýsingu Sparisjóðs Kópavogs til erlends banka 24. janúar 1992 skyldi greiða ábyrgðarfjárhæðina 10. febrúar árið eftir gegn afhendingu vöruhekkings fyrir vinnuvélinni.

Til tryggingar því, að Vélakaup hf. greiddu sparisjóðnum andvirði vörunnar, þegar þar að kæmi, framseldi ákærði sparisjóðnum

ábyrgðaryfirlýsingu frá Landsbanka Íslands á Seyðisfirði, að fjárhæð 95.860 þýsk mörk. Þessa ábyrgð hafði Landsbankinn gefið út til handa Vélakaupum hf. að beiðni Sigurbergs Sigurðssonar, verktaka á Seyðisfirði. Í héraðsdómi er því lýst, að Landsbankinn afturkallaði ábyrgð sína, og fékk sparisjóðurinn því enga greiðslu frá honum. Ekki fékk sparisjóðurinn heldur greiðslu frá ákærða eða Vélakaupum hf., svo sem ljóst er af héraðsdómi.

Sigurbergur Sigurðsson hefur staðfest, að hann hafi ætlað að kaupa umrædda vinnuvél af ákærða eða Vélakaupum hf., en hætt við kaupin og látið ákærða vita um það, áður en bankaábyrgðin féll í gjalddaga. Ekki er ljóst, hvenær kaup þessi gengu til baka, en af framburði ákærða má ráða, að það hafi verið síðla árs 1992. Ósannað er, að ákærði hafi, þegar hann óskaði eftir, að Sparisjóður Kópavogs tækist ábyrgðina á hendur, ætlað sér að nota hana í sviksamlegum tilgangi. Verður ákærða því ekki dæmd refsing fyrir brot gegn 248. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940.

Af framburði ákærða fyrir dómi má telja ljóst, að greiðsla, sem Graf Trading fékk gegn framvísun vörureiknings vegna framangreindrar ábyrgðar, sem Sparisjóður Kópavogs gaf út 24. janúar 1992 til innflutnings vinnuvélar, hafi verið færð Vélakaupum hf. til tekna á viðskiptareikningi hlutafélagsins hjá Graf Trading. Fé, sem nota átti til að greiða andvirði vélarinnar, var samkvæmt því ráðstafað í þágu fyrirtækis ákærða, þótt ekkert yrði úr innflutningnum. Eftir skilmálum ábyrgðar Sparisjóðs Kópavogs var hún óafturkallanleg. Hefur ekki verið sýnt fram á, að sparisjóðurinn hefði gagnvart hinum erlenda aðila átt rétt á að losna undan skuldbindingu sinni samkvæmt henni, þó að í ljós kæmi fyrir gjalddagann 10. febrúar 1993, að ekki yrði úr kaupum þeim, sem voru tilefni hennar. Telst ekki sannað, að ákærði hefði getað komið í veg fyrir, að sparisjóðurinn yrði fyrir tjóni vegna ábyrgðarskuldbindingarinnar, sem hann var bundinn af þegar í janúar 1992, þótt ákærði hefði gert sparisjóðnum viðvart, strax og honum urðu ljósar hinar breyttu aðstæður. Verður því ekki talið, að skilyrði séu til að dæma ákærða til refsingar fyrir umboðssvik, sbr. 249. gr. hegningarlaga. Af þeim sökum verður ákærði sýknaður af kröfum ákæruvalds samkvæmt I. kafla ákæru.

II.

Sannað er, að ákærði fékk afhenta hjá Hf. Eimskipafélagi Íslands grjótmulningsvél þá, sem ákæran varðar, með því að framvísa 6. mars 1992 afriti af farmskírteini. Á afritinu var áritun Sparisjóðs Kópavogs dagsett sama dag þess efnis, að vöruna mætti afgreiða á ábyrgð sparisjóðsins. Vegna þessarar skuldbindingar varð sparisjóðurinn að greiða eftirstöðvar af andvirði vélarinnar, eins og nánar greinir í II. kafla ákæru.

Fallist er á með héraðsdómi, að þegar ákærði fékk nafngreindan starfsmann sparisjóðsins til að árita farmskírteinisafritið 6. mars 1992, hafi ákærði vitað, að starfsmaður sparisjóðsins taldi ranglega, að sparisjóðurinn hefði tryggingu fyrir þeirri skuldbindingu, sem hann tók á sig með árituninni. Með þessari athugasemd verður staðfest niðurstaða héraðsdóms um sakfellingu ákærða samkvæmt 248. gr. hegningarlaga, sbr. II. kafla ákæru.

III.

Af hálfu ákæruvalds var við munnlegan flutning málsins fyrir Hæstarétti lýst því áliti, að háttsemi, sem ákærða er gefin að sök í III. kafla ákæru, verði talin varða við 249. gr. hegningarlaga.

Með þessari athugasemd og að öðru leyti með skírskotun til forsendna héraðsdóms verður staðfest niðurstaða hans um sakfellingu ákærða fyrir brot, sem honum eru gefin að sök í III. kafla ákæru, og eru þau þar réttilega heimfærð til refsíakvæða.

IV.

Skilorðsbundin refsing, sem ákærða var dæmd árið 1990 fyrir brot gegn 1. mgr. 155. gr. hegningarlaga, hefur ekki ítrekunaráhrif í máli þessu. Eldri refsíakvarðanir, sem getið er í héraðsdómi, skipta hér ekki máli.

Þegar litið er til þeirra afbrota, sem ákærði er sakfelldur fyrir eftir framangreindu, og atvika, sem greind eru í forsendum héraðsdóms um ákvörðun refsingar, þykir mega staðfesta niðurstöðu héraðsdóms um refsingu og sakarkostnað.

Ákærði greiði allan áfrýjunarkostnað málsins, svo sem greinir í dómsorði.

D ó m s o r ð:

Hinn áfrýjaði dómur skal vera óraskaður.

Ákærði, Björn Ólafsson, greiði allan áfrýjunarkostnað málsins, þar með talin saksóknarlaun í ríkissjóð, 90.000 krónur, og málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns fyrir Hæstarétti, Hilmars Ingimundarsonar hæstaréttarlögmans, 90.000 krónur.

Dómur Héraðsdóms Reykjaness 30. maí 1997.

Sigríður Jósefsdóttir saksóknari gaf út ákæru í máli þessu fyrir hönd ríkissaksóknara 18. desember 1996, og var málið höfðað með birtingu hennar fyrir ákærða 12. janúar sl. Málið var þingfest 20. janúar. Aðalmeðferð var ákveðin 5. mars, en var frestað vegna veikinda dómars til 21. mars. Höfst þá aðalmeðferð, og voru teknar skýrslur af ákærða og vitnum. Málinu var þá frestað til 2. apríl til frekari gagnaöflunar að beiðni dómara, en í því þinghaldi var ákveðið framhald aðalmeðferðar 8. apríl. Því þinghaldi varð þó að fresta vegna veikindaforfalla dómara. Aðalmeðferð var lokið 5. maí sl., og var málið þá tekið til dóms. Málið var endurupptekið 21. maí til framlagningar nýrra skjala og tekið þá til dóms að nýju.

Ákærði er Björn Ólafsson, kt. 280842-3549, Álfaheiði 38, Kópavogi. Er málið höfðað á hendur honum „sem framkvæmdastjóra og stjórnarformanni hlutafélagsins Vélakaupa hf. (Allis Trading Company), kennitala 490885-0649, Kópavogi, sem úrskurðað var gjaldþrota 17. mars 1993, fyrir eftirgreind auðgunarbrot, framin í nafni þess félags árin 1992 og 1993.

I.

Ákærða er gefið að sök, eftir að hann hafði fengið Sparisjóð Kópavogs 24. janúar 1992 til að samþykkja umsókn Vélakaupa hf. um innflutningsábyrgð í þágu Graf Trading Establishment, Vaduz, Liechtenstein, að fjárhæð 93.860 þýsk mörk, með gjalddaga 10. febrúar 1993, til tryggingar greiðslu á vél af gerðinni „Priestman VC 15 Excavator with accessories“ gegn bakábyrgð Landsbanka Íslands, Seyðisfirði, dagsettri 23. janúar 1992, vegna fyrirhugaðra vélakaupa Sigurbergs Sigurðssonar að hafa gefið starfsmönnum sparisjóðsins rangar hugmyndir um viðskipti Vélakaupa hf. við Graf Trading, sem að fenginni innflutningsábyrgðinni útbjó og framvísaði tilbúnum reikningi fyrir greindum vélakaupum, og leynt sparisjóðinn afturköllun frá Landsbankanum til Vélakaupa hf. 7. ágúst 1992 á bakábyrgðinni, vegna þess að kaupin hefðu gengið til baka, og að hafa án vitundar sparisjóðsins gefið fyrirmæli um, að innlausnarfjárhæð ábyrgðarinnar, 3.832.866,90

kr., sem sparisjóðurinn greiddi 10. febrúar 1993, skyldi notuð í öðrum viðskiptum en í innflutningsábyrgðinni greindi.

Telst þetta aðallega varða við 248. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940, en til vara við 249. gr. sömu laga.

II.

Þá er ákærða gefið að sök að hafa vegna innflutnings Vélakaupa hf. á grjótmulningsvél frá finnska fyrirtækinu Lokomo OY fengið starfsmann Sparisjóðs Kópavogs 6. mars 1992 með blekkingum og án greiðslu eða trygginga til að árita afrit farmbréfs, út gefins 13. 2. 1992, um, að afhenda mætti vélina á ábyrgð sparisjóðsins, og að hafa sama dag framvísað farmbréfsafritinu hjá vöruafgreiðslu Eimskipafélags Íslands hf. í Hafnarfirði, þar sem ákærði fékk vélina afhenta á grundvelli greiðsluábyrgðar sparisjóðsins með þeim afleiðingum, að sparisjóðurinn varð að greiða 14. október 1992 eftirstöðvar af kaupverði vélarinnar, 12.717.785 kr., samkvæmt reikningi, dagsettum 11. febrúar 1992, að fjárhæð 1.209.615 finnsk mörk, að frádreginni innborgun 6. febrúar 1992, 150.000 finnsk mörk.

Telst þetta varða við 248. gr. almennra hegningarlaga.

III.

Þá er ákærða gefið að sök að hafa misnotað tvær ábyrgðaryfirlýsingar, báðar út gefnar 11. nóvember 1991, aðra, sem hann fékk Stafholtstungnahrepp til að gefa út gagnvart Sparisjóði Mýrasýslu vegna Jóns Magnúsar Katarínussonar, og hina, sem ákærði fékk Sparisjóð Mýrasýslu til að gefa út gagnvart Vélakaupum hf., báðar að fjárhæð 208.722 þýsk mörk, með gjalddaga 20. nóvember 1993, báðar fengnar á þeirri forsendu, að ákærði hefði milligöngu um að útvega Jóni Magnúsi erlent lán til greiðslu á skuldabréfi, út gefnu 27. maí 1991 af Stafholtstungnahreppi, að fjárhæð 8.220.000 kr., sem Jón Magnús hafði tekið á sig í maímánuði 1991 við jarðakaup af hreppnum, en gengu til baka, áður en Jón Magnús greiddi skuldabréfið. Ákærði framseldi Sparisjóði Kópavogs 14. febrúar 1992 ábyrgð Sparisjóðs Mýrasýslu sem bakábyrgð fyrir innflutningsábyrgð, út gefinni 14. nóvember 1991, í þágu Graf Trading Establishment, að fjárhæð 205.210 þýsk mörk, með gjalddaga 20. desember 1992, fyrir tækjum, skilgreindum í ábyrgðinni, og tilbúnum reikningi Graf Trading, dagsettum 14. nóvember 1991, sem „Conveyor system complete for farms“. Innflutningsábyrgð þessa innleysti Sparisjóður Kópavogs 21. desember 1992 með 8.232.510 kr. og fékk greidda frá Sparisjóði Mýrasýslu 23. nóvember 1993 með 8.736.388 kr., sem Stafholtstungnahreppur greiddi sparisjóðnum 28. mars 1994. Alla ábyrgðargjafana blekkti ákærði með því að gefa þeim rangar hugmyndir um viðskipti

sín erlendis og með því að ráðstafa eða láta ráðstafa innlausnarfénu með öðrum hætti en til var ætlast.

Telst þetta aðallega varða við 248. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940, en til vara 249. gr. sömu laga.

Þess er krafist, að ákærði verði dæmdur til refsingar fyrir framangreind brot.

Bótakröfur.

1. Sparisjóður Kópavogs, kennitala 610269-2739, Digranesvegi 10, Kópavogi, krefst þess, að ákærði verði dæmdur til að greiða:

- a. 12.717.785 kr. auk dráttarvaxta frá 14. 10. '92 til 17. 12. '96, 10.669.872 kr., samtals 23.387.657 kr., auk dráttarvaxta frá 17. 12. '96 til greiðsludags.
- b. 3.818.949 kr. auk dráttarvaxta frá 10. 2. '93 til 17. 12. '96, að fjárhæð 2.852.746 kr., samtals 6.671.695 kr., auk dráttarvaxta frá 17. 12. '96 til greiðsludags.

2. Borgarbyggð, kennitala 510694-2289, sem öðlaðist réttindi Staðfólksbætur við sameiningu hans við önnur sveitarfélög, krefst þess, að ákærði verði dæmdur til að greiða skaðabætur, að fjárhæð 8.736.388 kr., með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 28. mars 1994 til greiðsludags“.

— — —

Með bréfi til ríkissaksóknara, dagsettu 18. mars 1997, sem lagt var fram í réttinum 21. mars, afturkallaði Jón Eiríksson f. h. Sparisjóðs Kópavogs skaðabótakröfu þá, sem fram er sett í ákæru. Segir í bréfinu, að 25. september 1992 hafi Sparisjóður Kópavogs gert um það réttarsátt við ákærða, Björn Ólafsson, persónulega og f. h. Vélakaupa hf., að greiða skuldina að fullu 30. september 1992. Hafi réttarsáttinn verið árituð af dómarafulltrúa í Héraðsdómi Reykjavíkur 29. september 1992.

Samkvæmt fram lögðum tilkynningum til Hlutfélagaskrár var hlutfélagið Vélakaup stofnað 1985. Í stjórn skv. samþykktum fundar 23. maí 1989 eru þrír menn, og er ákærði formaður. Hann er og framkvæmdastjóri og prókúruhafi ásamt tveimur öðrum. Á aðalfundi 6. september var samþykkt að breyta nafni félagsins í Vélaumboð hf. Þá var og samþykkt að kjósa tvo menn í stjórn félagsins, og var ákærði kosinn aðalmaður í stjórn, en annar til vara. Ákærði er enn framkvæmdastjóri og hefur nú einn prókúrumboð.

Upplýst er, að bú Vélaumboðsins (Vélakaupa) hf. var tekið til gjaldþrotaskipta með úrskurði, upp kveðnum 12. mars 1993. Skiptum er ekki lokið. Bú ákærða var tekið til gjaldþrotaskipta 14. maí 1993. Skiptum var lokið 5. janúar 1995. Búið var eignalaust.

Við þingfestingu málsins neitaði ákærði sakargiftum samkvæmt öllum hlutum ákæru.

I. hluti ákæru.

Fyrir liggur í málinu umsókn Vélakaupa hf. um innflutningsábyrgð, undirrituð af ákærða. Hún er stíluð á Sparisjóð Kópavogs. Þar er tilgreindur í bankasambandi erlendis Bank in Liechtenstein AG í Vaduz, en seljandi Graf Trading í sömu borg. Vörugreining er „Priestman VC 15 Excavator with accessories“. Tekið er fram, að ábyrgðin greiðist gegn sýningu vöruheirnings í tveimur eintökum. Erlend fjárhæð er tilgreind DEM 93.860. Umsóknin er ódagsett, en tekið fram, að hún gildi til 15. febrúar 1992. Af hálfu sparisjóðsins er skráð í dálk fyrir bakábyrgð „L. Í., Seyðisf.“.

Ábyrgðaryfirlýsing Landsbanka Íslands, útibúsins á Seyðisfirði, liggur frammi í málinu, dags. 23. janúar 1992. Samkvæmt fram lögðu bréfi ákærða til Sigurbergs Sigurðssonar, dags. 10. janúar 1992, hefur ákærði sent Sigurbergi texta yfirlýsingarinnar. Í henni lýsir bankinn yfir ábyrgð gagnvart Vélakaupum hf. vegna Sigurbergs Sigurðssonar, Sunnuholti, Seyðisfirði. Ábyrgðin tekur til greiðslu á DEM 93.860. Tekið er fram, að bankinn ábyrgist þessa greiðslu á dagsgengi á gjalddaganum 5. febrúar 1993 og að ábyrgðin taki gildi við undirritun yfirlýsingarinnar og gildi til 5. mars 1993. Í lok ábyrgðaryfirlýsingarinnar segir: „Rísi mál út af yfirlýsingu þessari, má reka það fyrir bæjarþingi Kópavogs samkvæmt 17. kafla laga nr. 86 [svo] frá 1936, og þarf ekki að leggja það fyrir sáttanefnd.“ Ekki er þess getið í ábyrgðaryfirlýsingunni, að hún sé út gefin vegna tiltekinnar vöru eða tækis. Ábyrgðaryfirlýsing þessi var send ákærða fyrir hönd Vélakaupa hf. í myndsendingu sama dag og hún var gefin út, en frumrit var sent í pósti.

Með skriflegri yfirlýsingu, sem frammi liggur í málinu, framseldi ákærði fyrir hönd Vélakaupa hf. ofangreinda ábyrgðaryfirlýsingu Sparisjóði Kópavogs. Framsalsyfirlýsingin er dags. 14. febrúar 1992. Í lok hennar segir: „Samkvæmt þessari framsalsyfirlýsingu getur Sparisjóður Kópavogs beitt ábyrgð Landsbanka Íslands, Seyðisfirði, ef greiðslufall verður af minni hálfu.“

Hinn 7. ágúst 1992 ritar Landsbanki Íslands á Seyðisfirði Vélakaupum hf. bréf. Þar segir: „Samkvæmt beiðni Sigurbergs Sigurðssonar afturköllum vér hér með og fellum úr gildi ofangreinda ábyrgð, að fjárhæð DEM 93.860,00, þar sem fyrirhuguð vélakaup hafa gengið til baka.

Vér biðjum yður því góðfúslega að endursenda oss ábyrgðaryfirlýsingu vora, dagsetta 23. jan. sl.“

Ekki er að sjá, að bréf þetta hafi verið sent með sannanlegum hætti.

Ákærði nýtti sér innflutningsábyrgð Sparisjóðs Kópavogs ásamt bak-

ábyrgð Landsbanka Íslands með því að framvísa við sparisjóðinn reikningi frá Graf Trading Establishment, Vaduz. Er hann dagsettur 2. janúar 1992 og söluandvirðið tilgreint „Priestman VC 15 Excavator with accessories“ og reikningsfjárhæð DEM 93.860. Gjaldldagi er 10. febrúar 1993. Upplýst er, að tilgreind vél, þ. e. Priestman VC 15 Excavator with accessories, var þó ekki flutt inn til landsins, heldur var innflutningsábyrgðin notuð til innflutnings á öðrum hlutum.

Hinn 27. ágúst 1992 sendi Sparisjóður Kópavogs Landsbanka Íslands, Seyðisfirði, símbréf. Er þar tilkynnt, að réttur Vélakaupa hf. samkvæmt ábyrgðaryfirlýsingunni frá 23. janúar 1992 hafi verið framseldur sparisjóðnum. Tekið er fram, að Sigurbergur Sigurðsson geti ekki losnað undan greiðslu sinni nema með því að greiða beint til Sparisjóðs Kópavogs og skilmálum ábyrgðaryfirlýsingarinnar verði á sama hátt ekki fullnægt af hálfu Landsbanka Íslands, nema hann greiði beint til Sparisjóðs Kópavogs á þeim gjaldldaga, sem ábyrgðaryfirlýsingin greinir. Að lokum er tekið fram, að frumrit ábyrgðaryfirlýsingarinnar sé hjá Sparisjóði Kópavogs.

Í fram lögðu bréfi Landsbanka Íslands, Seyðisfirði, til Sparisjóðs Kópavogs, dags. 18. febrúar 1993, er mótmælt skuldfærslu sparisjóðsins á hendur Landsbankanum. Orðrétt segir í bréfinu: „Það er engin skuldbinding gagnvart Sparisjóði Kópavogs eða lánastofnun sparisjóðanna hf.“ Er málinu síðan í bréfinu vísað til Benedikts Guðbjartssonar, lögfræðings Landsbankans. Sama dag ritaði lögfræðingurinn Sparisjóði Kópavogs bréf og óskaði nokkurra upplýsinga um málið, og enn lét Landsbanki Íslands, Seyðisfirði, sama dag bakfæra fyrrgreinda skuldfærslu, að fjárhæð 3.832.866,91 kr.

Upplýst er, að greiðsla samkvæmt innflutningsábyrgðinni féll á Sparisjóð Kópavogs. Hinn 2. febrúar 1994 höfðaði sparisjóðurinn mál á hendur Landsbanka Íslands fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur og krafðist greiðslu samkvæmt bakábyrgðinni, að fjárhæð 3.832.866,91 kr. Stefnandi rak málið á grundvelli 17. kafla l. nr. 91/1991 og byggði það á heimild í ábyrgðaryfirlýsingunni. Með úrskurði Héraðsdóms Reykjavíkur, upp kveðnum 25. júlí 1994, var málinu vísað frá dómi. Segir í forsendum úrskurðarins, að í 117. gr. laga nr. 91/1991 sé tæmandi talið, hvaða mál sæti meðferð skv. XVII. kafla laganna, „þ. e. víxilmál, tékkamál og skuldabréfamál. Ábyrgðaryfirlýsingin, sem stefnandi reisir kröfur sínar á, er hvorki skuldabréf, tékki né víxill, og verður málið því ekki rekið samkvæmt XVII. kafla laganna. Ekki skiptir máli í þessu sambandi, að skráð er á ábyrgðaryfirlýsinguna, að reka megí mál út af yfirlýsingunni fyrir bæjarþingi Kópavogs samkvæmt 17. kafla eml.“. Sparisjóðurinn lét fyrir dómstóli við þessa niðurstöðu sitja.

Hinn 4. mars 1993 ritar lögmaður sparisjóðsins, Ásgeir Magnússon hdl.,

Rannsóknarlögreglu ríkisins kærubréf, meðal annars vegna þessa máls. Þar segir meðal annarra orða: „Komið hefur í ljós, að fyrrgreindur Sigurbergur hefur fallið frá kaupum á ofangreindri vél. Hins vegar hefur ábyrgð sparisjóðsins, að fjárhæð DEM 93.860, verið greidd frá Bank in Liechtenstein til Graf Trading gegn framvísun tilbúins vörureiknings og væntanlega verið hagnýtt af Birni til einhverra annarra nota. Landsbanki Íslands á Seyðisfirði, sem gaf út bakábyrgð til Vélakaupa hf. vegna kaupandans Sigurbergs, hefur neitað að greiða sparisjóðnum sem framsalshafa ábyrgðarinnar, vegna þess að engin kaup hafi átt sér stað.“

Framburður ákærða fyrir lögreglu og fyrir dómi.

Hinn 26. apríl 1993 er ákærði yfirheyrður hjá RLR. Í þeirri framburðarskýrslu er þetta skráð: „Mætti segir, að Vélakaup hafi ætlað að útvega Sigurbergi Sigurðssyni á Seyðisfirði þessa Priestman VC 15 vél. Vélin hafði verið í Englandi, en þar sem tafir urðu á afgreiðslu vegna kvaða, tafði það afgreiðslutíma, auk þess sem Sigurbergur tók sér nokkuð langan tíma í umhugsun um kaup á vélinni, og þá myndaðist þessi kvöð.

Sigurbergur opnaði þessa ábyrgð í Landsbankanum á Seyðisfirði, og Vélakaup fengu hana framselda og síðan áfram í Sparisjóð Kópavogs. Vegna þessara tafa var Sigurbergur búinn að ljúka verkinu, sem hann ætlaði að nota vélina í. Það var dýpkun við dráttarbrautina á Seyðisfirði, og hætti hann við kaup á vélinni, sem aldrei kom til landsins. Ábyrgðina höfðu Vélakaup framselt sparisjóðnum og þaðan áfram til Graf Trading, og þar var þessari ábyrgð ráðstafað með öðrum greiðslum fyrir Vélakaup. – Hann vill taka fram, að GBP 5.000 voru greidd fyrirtækinu, sem ætlaði að selja vélina, og var það ekki afturkræft.“

Óljóst er, hver sú kvöð eða þær kvaðir voru, sem ákærði talar um í skýrslu sinni fyrir lögreglu, og var hann þó um þær spurður fyrir dómi.

Ákærði var fyrir dómi spurður nákvæmlega um efnisatriði atvikalýsingar I. hluta ákæru. Játaði hann hana rétta í flestum atriðum. Hann var spurður, hvort rétt væri, að innflutningsábyrgð sparisjóðsins hefði verið til komin vegna beiðni frá Sigurbergi Sigurðssyni frá Seyðisfirði, vegna þess að Vélakaup hf. hefðu ætlað að flytja inn tæki eða vél. Ákærði svaraði, að Vélakaup hefðu ætlað að flytja inn tiltekna vél, sem síðan hefði átt að selja Sigurbergi. Hann kannaðist við, að það væri sú vél, sem tilgreind var í innflutningsábyrgðinni. Hann kannaðist og við, að ákærði hefði fyrir hönd Vélakaupa fengið í hendur bakábyrgð, þ. e. ábyrgðaryfirlýsingu, frá Landsbanka Íslands, Seyðisfirði, sem bankinn hefði gefið út vegna Sigurbergs. Hann játaði, að rétt væri, að hann hefði framselt þessa ábyrgð Sparisjóði

Kópavogs. Þá var ákærði spurður að því, hvort hann kannaðist við, að reikningur sá frá Graf Trading Establishment, sem hann framvísaði í sparisjóðinn til þess að fá ábyrgðina greidda, hefði verið tilbúinn, þ. e. ekki raunverulegur reikningur. Þessu svaraði ákærði svo: „Ég veit ekki betur en hann hafi verið nákvæmlega eins og aðrir reikningar, sem frá Graf Trading hafa komið.“

Ákærði kvaðst aðspurður ekki kannast við, að Landsbanki Íslands á Seyðisfirði hefði afturkallað ábyrgðaryfirlýsinguna. Hann kvaðst ekki minnst þess að hafa séð bréf Landsbankans um afturköllunina, fyrr en hann sá það með skjölum þessa máls. Hann var þá spurður, hvort rétt væri, að kaup hans við Sigurberg Sigurðsson hefðu gengið til baka. Ákærði: „Þessi kaup gengu til baka á þann máta, að Sigurbergur Sigurðsson tjáði mér einhvern tímann, ég get ekki svarað hvenær, einhvern tímann síðla ársins, að vegna þess að þeir hefðu ekki þurft á vélinni að halda við hið tiltekna verk, að þá myndu þeir óska eftir að hætta við að kaupa hana.“

Sækjandi: „Síðla ársins? Ekki fyrir þessa afturköllun?“

Ákærði: „Ég þori ekki, ég hef ekki dagsetningar í því, en ég minnst þessa samtals okkar Sigurbergs. Það er það, sem ég get staðfest. Ég get ekki staðfest dagsetningar.“

Sækjandi: „Taldi ákærði sér ekki skylt að upplýsa Sparisjóð Kópavogs um það, hafandi framselt þessa ábyrgð Sigurbergs?“

Ákærði: „Ég tel, að það hafi verið gert, að vísu ekki formlega eða þannig, en mig minnir það, að það hafi verið litið þannig á, að skjalið væri sem sagt eins og hvert annað viðskiptaskjal, sem ég hefði selt Sparisjóði Kópavogs og væri óafturkræft. Þannig, ef það myndaðist einhver mismunur milli Vélakaupa og milli Sigurbergs Sigurðssonar, þá yrði það einfaldlega viðskiptaskuld Vélakaupa við Sigurberg Sigurðsson.“

Sækjandi: „Taldi þá ákærði, að Sparisjóður Kópavogs gæti þá þrátt fyrir það að ef af engum kaupum yrði, að Sparisjóðurinn ætti kröfu á Sigurberg á greiðslu á þessu ...?“

Ákærði: „Hann ætti eftir sem áður kröfu á Landsbankann, því að þetta er bara einfaldlega einfalt viðskiptaskjal, þessi bankaábyrgð. Nákvæmlega eins og maður hefði fengið víxil og selt bankanum víxilinn. Þetta er alveg hliðstætt plagg.“

Í framhaldi þessa spurði sækjandi ákærða, á hvaða forsendum Vélakaup hf. hefðu tekið við ábyrgðaryfirlýsingunni:

Ákærði: „Sem greiðslu frá Sigurbergi Sigurðssyni inn á hans viðskiptareikning hjá okkur.“

Sækjandi: „En fyrir hvað?“

Ákærði: „Fyrir væntanleg viðskipti hans.“

Sækjandi: „Og hver voru þau viðskipti.“

Ákærði: „Nú, þau voru mörg. Við áttum mikið af viðskiptum við Sigurborg Sigurðsson, við seldum honum tæki og búnað í gegnum árin og varahluti.“

Ákærði var spurður, hvort innlausnarfjárhæð ábyrgðarinnar, 3.832.866,90 krónur, sem sparisjóðurinn greiddi 10. febrúar 1993, hefði verið notuð í öðrum viðskiptum en í innflutningsábyrgðinni greindi.

Ákærði: „Það er ljóst, að ábyrgðin, hún... Í innflutningsábyrgðinni, þeirri sem er opnuð til ... þar eru tilgreindar ákveðnar vörur, sem síðan eru ekki fluttar inn, en þetta er fært í viðskiptareikning. Þessi upphæð hefur væntanlega farið í viðskiptareikning Vélakaupa hjá Graf Trading í Sviss eða í Liechtenstein.“

Dómari spurði ákærða nánar um þetta atriði, hvort innlausnarfjárhæð ábyrgðarinnar hefði verið notuð í öðrum viðskiptum en í innflutningsábyrgðinni greindi:

Ákærði: „Ég neita að hafa gefið fyrirmæli um það.“

Dómari spurði ekki þannig, heldur: Er það rétt, að innlausnarfjárhæðin hafi verið notuð í öðrum viðskiptum en í innflutningsábyrgðinni greindi?“

Ákærði: „Ég veit ekki, hvort ég á að tjá mig um það, vegna þess að ég eiginlega get ekki svarað því af eða á.“

Sækjandi málsins spurði ákærða, hvaða forsendur ákærði teldi, að Graf Trading hefði haft til að gefa út reikning fyrir þessum tækjum (þ. e. tækjum tilgreindum í innflutningsábyrgðinni), hvort Graf Trading hefði gert einhverja samninga við framleiðanda tækjanna eða hver væri bakgrunnur reikningsins.

Ákærði: „Það er mér ekki kunnugt um. Það er einfaldlega það, að í viðskiptaábyrgðinni er beðið um, að fyrir 15. febrúar sé búið að skila inn reikningi í tvíriti fyrir tiltekna vél.“

Sækjandi: „En hver voru fyrirmæli eða óskir og samningar ákærða við fyrirsvarsmenn Graf Trading?“

Ákærði: „Við óskuðum eftir að kaupa þessa vél af þeim.“

Sækjandi: „Af Graf Trading?“

Ákærði: „Já, já.“

Sækjandi: „Seldu þeir svona vélar?“

Ákærði: „Þeir seldu svona vélar, já. Við fluttum inn mörg tæki frá þeim.“

Sækjandi: „En hvernig var þá þessu nánar háttað, þegar ábyrgðin var opnuð? Sparisjóðurinn opnar sína ábyrgð þarna á grundvelli umsóknarinn-

ar? Það er í gegnum banka Graf Trading í Liechtenstein. Er þá strax greitt út á þetta? Er þetta þá eins og greiðsluskuldbinding af hálfu sparisjóðsins?“

Ákærði: „Það vitum við í rauninni ekki um, hvernig viðskipti Graf Trading eru við bankann. Við vitum það eina, að um leið og þetta er, sem sagt, við erum búin að skila okkar ábyrgð, þá hafa þeir til ráðstöfunar þetta fé, og við óskum eftir kaupum á þessu tiltekna tæki, sem við erum að kaupa. Við höfum ekki þeirra viðskipti, sem sagt, hvernig þeir kaupa þessa vél eða hvernig það er framkvæmt. En kosturinn við að gera þetta svona var sá, að þegar tækin eða vélar eða hlutir koma heim, þá var í rauninni búið að ganga frá þessum málum, og það, sem gerist þarna, og það er líka um það að ræða, að þarna eru tekin hagstæð lán.“

Sækjandi: „En hvernig getur það þá verið, að þessum peningum, á grundvelli ábyrgðar sparisjóðsins, að þeim er ráðstafað í öðrum viðskiptum en þeim, sem tilgreind eru á reikningnum?“

Ákærði: „Er þeim ráðstafað í öðrum viðskiptum? Það er einfaldlega þannig, að þessir reikningar ganga inn á viðskiptakvóta, sem fyrirtækið hafði hjá Graf Trading. Það kom fyrir, að við vorum í skuld við þetta fyrirtæki, og síðan, þegar koma ábyrgðir, þá var þetta bara eins og hver annar viðskiptareikningur, sem ýmist var í plús eða mínus.“

Forsendur og niðurstöður um I. kafla ákæru.

Viðbára ákærða um, að ábyrgðaryfirlýsingin frá Landsbanka Íslands, Seyðisfirði, sé viðskiptabréf, fær ekki staðist. Hún var gefin út vegna tiltekins manns, Sigurbergs Sigurðssonar. Hún tók til ákveðinnar fjárhæðar, og hún hafði ákveðinn gildistíma. Síðast, en ekki síst: Hún féll úr gildi, þegar til baka gengu þau kaup, sem voru forsenda hennar. Þótt það standi ekki í yfirlýsingunni, var hún út gefin vegna samnings Sigurbergs Sigurðssonar og ákærða fyrir hönd Vélakaupa hf. um innflutning á tilteknu tæki.

Ekki er sannað gegn mótmælum ákærða, að hann hafi fengið í hendur bréf Landsbanka Íslands, Seyðisfirði, um afturköllun ábyrgðarinnar, en fullljóst er af málsgögnum, þ. á m. framburði ákærða sjálfs, að samningur hans fyrir hönd Vélakaupa hf. við Sigurberg Sigurðsson hafði gengið til baka, áður en hann nýtti innflutningsábyrgðina og þar með bakábyrgð Landsbanka Íslands, Seyðisfirði, til annarra hluta en um hafði verið samið.

Ákærði notaði sér ókunnugleika starfsmanna Sparisjóðs Kópavogs um, að samningur ákærða og Sigurbergs Sigurðssonar hafði gengið til baka og bakábyrgð Landsbanka Íslands, Seyðisfirði, samkvæmt ábyrgðaryfirlýsingunni var því úr gildi fallin. Með þessum hætti hafði ákærði fé af Sparisjóði Kópavogs í þágu fyrirtækis síns. Greiðsla vegna þess, sem ákærði flutti inn á

grundvelli ábyrgðarinnar, féll á sparisjóðinn, og ákærði mátti vita, að svo færi. Háttsemi hans varðar við 248. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940.

II. hluti ákæru.

Hinn 26. október 1992 ritaði lögmaður Sparisjóðs Kópavogs, Ásgeir Magnússon hdl., Rannsóknarlögreglu ríkisins bréf, sem fram hefur verið lagt í málinu. Þar kærði hann ætlaða „sviksamlega háttsemi“ ákærða. Bréf þetta er mjög greinargott um málavexti, eins og þeir upplýstust fyrir dómi, og verða því teknir hér upp kaflar úr því:

„Mál þetta er þannig vaxið, að Björn hefur haft með höndum innflutning og sölu á vélum og varahlutum í nafni Vélakaupa hf., Kársnesbraut 100, Kópavogi, hin síðari ár. Hafði hann m. a. samið við umbjóðanda minn um að annast tiltekna bankaþjónustu vegna þessara viðskipta. Hefur henni yfirleitt verið þannig háttað, að kaupandi vélar hefur samið við sinn viðskiptabanka um að gefa út ábyrgðaryfirlýsingu til Vélakaupa hf. vegna vélakaupanna. Þessa yfirlýsingu hefur Björn síðan framselt til umbjóðanda míns. Var um það samið, að greiðslur vegna slíkra ábyrgða rynnu inn á tiltekna sparisjóðsbók ... í vörslu bankans, sem síðan yrði grundvöllur að ábyrgð til handa seljanda vélarinnar í þágu Vélakaupa hf.

Í máli því, sem hér um ræðir, höfðu Fossvélar hf. á Selfossi samið um það við Íslandsbanka hf. á Selfossi, að bankinn gæfi út ábyrgðaryfirlýsingu til Vélakaupa hf. vegna kaupa fyrirtækisins á grjótmulningsvél frá finnsku fyrirtæki að nafni Lokomo OY. Ábyrgðaryfirlýsing þessi, sem gefin var út 25. 5. 1991 [á að vera 17. 5. 1991, innskot dómara], hljóðaði upp á FIM 1.352.650 með gjalddaga 20. 9. 1991 og gildistíma til 20. 10. 1991. Var í yfirlýsingu þessari tekið fram, að hún væri gefin út til handa Vélakaupum hf. vegna Fossvéla hf. Bakábyrgð þessa framseldi Björn svo umbjóðanda mínum með venjulegum hætti. Á grundvelli þessarar bakábyrgðar aðallega fær Björn síðan umbjóðanda minn til að gefa út a. m. k. fjórar ábyrgðir á tímabilinu 30. maí til 21. júní 1991, þ. e.:

- 1) ábyrgð Lo 578 v/Mobile crusher unit fyrir DM 212.266, gjalddaga 20. 12. 1991,
- 2) ábyrgð Lo 579 v/Fiat Allis FD 14E dozer fyrir DM 198.910, gjaldd. 20. 5. 1992 og 20. 10. 1992,
- 3) ábyrgð Lo 601 v/Fiat Allis FD 7B dozer fyrir DM 80.144, gjaldd. 20. 7. 1992 og 20. 9. 1992,
- 4) ábyrgð Lo 602.

Aðeins ein þessara ábyrgða er vegna tækisins, sem átti að fara til Fossvéla hf., þ. e. Lo 578, og hún er eingöngu fyrir hluta andvirðis hennar. Voru

allar þessar ábyrgðir stílaðar á fyrirtæki í Sviss (skilgreint sem seljandi), sem nefnist Graf Trading Establishment, og áttu ábyrgðirnar að fara í gegnum viðskiptabanka þess, Bank in Liechtenstein í Sviss.“

Síðar í bréfinu segir:

„Þegar séð var, að bakábyrgð Íslandsbanka hf. á Selfossi yrði ekki nýtt nema að hluta 20. 12. 1991, þ. e. vegna DM 212.266 eða 7.827.435 kr., var hún framlengd 17. 1. 1992 til 10. 4. 1992 fyrir FIM 776.157, með gjalddaga 10. 3. 1992. Vélakaup hf. framseldu síðan þessa bakábyrgð til sparisjóðsins með yfirlýsingu 14. 2. 1992. Í þessari yfirlýsingu segir, að hún sé vegna bakábyrgðar „vegna Fossvéla hf. og innflutningsábyrgðar í Sparisjóði Kópavogs, út gefinnar á nafni Vélakaupa vegna innflutnings Fossvéla hf. til handa. Erlend fjárhæð DEM 198.910 30. 5. 1991“ (áb. Lo 579-Fiat Allis) (einnig sagt vera vegna ábyrgðar Gt 550 SEK 50.000 30. 5. 1991). Á grundvelli þessa skuldfærði umbjóðandi minn síðan Íslandsbanka á Selfossi fyrir 10.330.161 kr. 11. 3. 1992.

Þar eð öllu andvirði bakábyrgðarinnar frá Íslandsbanka á Selfossi hafði verið ráðstafað í annað en grjótmulningsvélinu, sem Vélakaup hf. ætluðu að kaupa fyrir Fossvélar hf. í Finnlandi, mun Björn hafa samið við Lokomo OY um að senda vélinu án greiðslu í geymslu farmflytjandans, Eimskips, í Hafnarfirði, þar sem hún skyldi síðan afhent gegn greiðslu andvirðis vélarinnar. Síðan mun Björn hafa fengið starfstúlku ábyrgðardeildar umbjóðanda míns til að árita símbréfsmynd eða ljósrit af farmskírteininu um, að afhenda mætti vélinu á hans ábyrgð.

Mál þetta kemur síðan upp, þegar fyrirspurnir berast til umbjóðanda míns frá seljanda grjótmulningsvélarinnar Lokomo OY í gegnum Lánastofnun sparisjóðanna og Eimskip um greiðslu fyrir andvirði vélarinnar. Vélin hafi verið afhent kaupanda, en seljandi ekkert fengið nema FIM 150.000, sem honum voru greidd við innborgun 6. 2. 1992.

Vegna þessa krafðist seljandi vélarinnar, Lokomo OY, þess, að umbjóðandi minn greiddi mismuninn, FIM 1.059.615 eða 12.717.785 kr., sem hann sá sig til knúinn að gera 14. 10. sl.“

Innflutningsábyrgðir þær, sem nefndar eru í bréfinu, liggja frammi í málinu og einnig nefndar ábyrgðaryfirlýsingar Íslandsbanka hf. á Selfossi til Vélakaupa hf., enn fremur framsalsyfirlýsing ákærða f. h. Vélakaupa hf., dags. 14. febrúar 1992.

Frammi liggur í málinu fundargerð fundar, sem forráðamenn Sparisjóðs Kópavogs áttu með ákærða 21. ágúst 1992. Hún er kölluð greinargerð af fundarritara. Auk ákærða voru á þeim fundi af hálfu sparisjóðsins Ólafur St. Sigurðsson sparisjóðsstjóri, Ásmundur S. Guðmundsson, formaður

sparisjóðsstjórnar, og Jón Eiríksson, lögmaður sparisjóðsins. Undirrita þeir allir fundargerðina ásamt ákærða. Á fundinum var eingöngu rætt um ákæruefni II. hluta ákæru. Meginefni fundargerðarinnar er þetta:

„Björn segir, að afgreiðslutími eða afhendingartími vélarinnar hafi breyst þannig, að ekki var hægt að afhenda vélina fyrr en í janúarlök 1992 eða þar um bil. Hafi hann þá greitt 150.000 fim. inn á kaupverðið. Björn segir, að viðskiptum sínum sé þannig háttað, að eftir að hann hafi fengið banka-ábyrgðir fyrir þeim vélum, sem hann ætlar að útvega kaupendum hér heima, framselji hann ábyrgðirnar til viðskiptaaðila í Sviss, sem hann segir í raun, að sé fjármögnunaraðili; sá aðili selur ábyrgðirnar í banka í Liechtenstein, og viðskiptaaðili þessi leggur síðan peningana inn á viðskiptareikning Vélakaupa hf., en sér ekki sérstaklega um að greiða ákveðnar sendingar; það er á ábyrgð Vélakaupa.

Björn segir, að vegna dráttarins á afhendingu vélarinnar hafi hann freistast til að taka þá peninga, sem komu inn á viðskiptareikning hans í Liechtenstein vegna ábyrgðar Sparisjóðs Kópavogs á umræddri grjótmulningsvél, og kveðst hann hafa greitt aðra gjaldfallna kröfu hjá umræddum viðskiptaaðila, kröfu, sem tapast hafði erlendis.

Björn segir, að starfsfólki Sparisjóðs Kópavogs hafi alls ekki verið kunnugt um þessar ráðstafanir sínar.

Til þess að fá umrædda grjótmulningsvél út úr tolli hér heima kveðst Björn hafa farið með „kopíu“ af farmbréfi í Sparisjóð Kópavogs og fengið það stimplað um leyfi um afhendingu vörunnar, enda kveðst hann hafa vísað til áður nefndrar ábyrgðar. Hann kveðst þó hafa verið meðvitaður um það, að ekki var búið að greiða vélina seljanda hennar í Finnlandi. Kveðst hann hafa gert þetta í því skyni að fá vélina afhenta til að afhenda hana síðan Fossvélum, sem þá var farið að ýta á um að fá vélina. Hann kveðst ekki hafa látið neinn í Sparisjóði Kópavogs vita annað en umræddir peningar samkv. ábyrgðinni ættu að fara til að greiða umrædda vél.

Björn kveðst ætla að útvega tryggingar, sem Sparisjóður Kópavogs metur gildar og fullnægjandi fyrir þeirri skuld, sem hann kann að komast í vegna umræddra misferla sinna.“

Skýrslur fyrir lögreglu og fyrir dómi.

Formaður stjórnar Sparisjóðs Kópavogs á þessum tíma, Ásmundur S. Guðmundsson, bar vitni fyrir dómi. Hann sagði m. a. um ofangreinda fundargerð: „Ég kannast vel við skjalið, og það var ekkert sett á blaðið annað en það, sem Björn sagði. Skjalið var lesið upp fyrir honum að vélritun lokinni. Ég vélritaði skjalið sjálfur, og það fór ekkert milli mála; hann lýsti atburðum alveg eins og þeir voru settir á blaðið.“

Fundargerðin var borin undir ákærða fyrir dómi og hann spurður, hvort hann vildi gera við hana athugasemdir.

Ákærði: „Ég myndi segja, að ég hefði kannski ekki akkúrat skrifað undir þetta orðalag svona, en þetta var gert í flýti og ...“

Dómari: „Hvaða orðalag er það helst, sem ákærði gerir athugasemdir við?“

Ákærði: „Það er eins og hér: „... sér ekki sérstaklega um að greiða ákveðnar sendingar, það er á ábyrgð Vélakaupa.“ Það var náttúrulega ekki rétt, í rauninni var ... við lögðum fram beiðnir um, en það var ákvörðun um ... Það er í rauninni ekki á ábyrgð okkar, heldur óskuðum við eftir, að það væri þeirra ákvörðun, hvort þeir greiddu eða greiddu ekki. Hvort það skipti máli eða ekki, veit ég ekki, og það er í sjálfu sér ekki meira við þetta að bæta nema því, að á þessu tímabili var reyndar talið, að þetta fé myndi fást.“

Ákærði gaf skýrslu fyrir Rannsóknarlögreglu ríkisins vegna þessa hluta málsins 26. apríl 1993. Í þeirri skýrslu er haft eftir honum, að ábyrgðin nr. Lo 578, DEM 212.266, varði kaupin á vélinni frá Lokomo (grjótmulningsvélinni), en hinar séu máli þessu óviðkomandi. Þegar ábyrgð þessi hafi farið til Graf Trading, hafi átt að greiða andvirði hennar til Lokomo, og eftirstöðvar af upphaflegu ábyrgðinni hafi verið framlengdar fram á við í Sparisjóði Kópavogs. Vélakaup hf. hafi á þessum tíma verið orðin skuldug við Graf Trading, og fyrirtækið hafi tekið andvirði þeirrar skuldar af þessari ábyrgð og sent aðeins FIM 150.000 til Lokomo og ekki greitt annað af andvirði vélarinnar þangað. Annar hluti af ábyrgðinni, sem Fossvélar fram-seldu Vélakaupum, hafi því farið beint til Graf Trading. Síðan segir orðrétt:

„Mætti segir, að Graf Trading hafi útbúið vörureikninga í samræmi við þær ábyrgðir, sem þeim bárust frá Íslandi, og ráðstöfuðu greiðslum í samræmi við það, sem áður kom fram, þ. e. skv. ákvörðun Vélakaupa.“ Enn fremur litlu síðar:

„Hann segir, að sér hafi verið ljóst, að ekki hafði verið greitt nema FIM 150.000 af andvirði hennar [grjótmulningsvélarinnar], sem var FIM 1.209.625, og afhending mætti ekki fara fram, nema andvirði hennar hefði verið greitt.

Mætti kveðst hafa vonast til þess að geta gengið frá þessu í tæka tíð, en það gekk ekki eftir. Hann kveðst hafa tjáð starfsmanni Sparisjóðs Kópavogs, sem stimplaði á „kópuna“, að ábyrgðin, sem opnuð var vegna viðskiptanna með þessa vél, tryggði þessa greiðslu, og í framhaldi af því stimplaði hún farmbréfið.“

Fyrir dómi voru einstök atriði atvikaýsingar II. hluta ákæru borin undir

ákærða. Kannaðist hann við, að hún væri rétt í flestum greinum. Hann neitaði því þó eindregið að hafa fengið starfsmann sparisjóðsins með blekkingum til að árita farmbréfið. Um það atriði sagði hann, sérstaklega spurður af verjanda, að hann hefði komið til starfsmannsins, eins og venja hefði verið, og spurt, hvort hann gæti stimplað þetta afrit fyrir sig. Hefði það verið gert orðalaust samkvæmt viðtekinni venju.

Ákærði sagði, að sú viðskiptavenja hefði myndast á Íslandi, að skipafélögin tækju gilt, að banki áritaði afrit af farmbréfi, sem þá teldist gilt sem frumrit. Dómari spurði: „Nú er verið að flytja inn á ábyrgð bankastofnunar í þessu tilviki. Gerir þá ekki bankinn þá kröfu, að varan sé greidd?“

Ákærði: „Hann er með ábyrgð í sínum höndum. Hann hefur sjálfur gefið greiðsluábyrgð.“

Sækjandi spurði, hvort Graf Trading hefði pantað grjótmulningsvélin.

Ákærði: „Graf Trading, við að vísu önnuðumst pöntun á henni, en upphaflega var hugmyndin sú, að Graf Trading lánaði sem sagt fyrir vélinni gegn þeim ábyrgðum, sem þeir fengu. En síðan urðu seinkanir á afgreiðslum, og þá breyttist formið reyndar, má segja, fyrir mistök. En þetta var í rauninni sama form og hafði alltaf verið, að þeir fengu ábyrgðir og greiddu. Og síðan voru vélarnar sendar okkur, og yfirleitt var Graf Trading seljandinn, en í sumum tilfellum sáu þeir eingöngu um greiðsluna, en varan kom beint frá þeim, sem afhentu.“

Sækjandi: „En af hverju höfðu þeir ekki þá þegar verið búnir að sjá um greiðsluna á þessari vél, úr því að þeir voru búnir að búa til reikninginn og það var hið almenna?“

Ákærði: „Það er ekki okkar mál; það er í rauninni þeirra mál að því leyti, hvað þeir gera, það er í sjálfu sér ekki okkar mál. Við erum með ákveðinn viðskiptareikning við þá, sem er, eins og ég segi, í plús eða mínus, og ég geri ráð fyrir á þessu stigi, þarna hafi verið, þarna er að vísu samkomulag um það, að vélin yrði ekki greidd, fyrr en eftir að hún kæmi til landsins. En sem sagt, þessi 150.000 voru greidd, og síðan yrði ekki greitt fyrr en síðar.“

Sækjandi: „Þannig, að ákærða var það ljóst, þegar hann fékk þennan stimpil í sparisjóðnum, að vélin var enn ógreidd?“

Ákærði: „Já, já. Það lá alltaf fyrir.“

Sækjandi: „Gerði ákærði sér það ljóst, að sparisjóðurinn var að takast á hendur greiðsluábyrgð á kaupum vélarinnar?“

Ákærði: „Hann var ekki að takast á hendur greiðsluábyrgð.“

Sækjandi: „Hvað fólst í þessum stimpli að mati ákærða?“

Ákærði: „Eingöngu í því, að það er engin ný ábyrgð að myndast. Það var búið að ganga frá þessari ábyrgð. Hún var þegar í bankanum. Og hann var í

sjálfu sér ekki að takast á hendur neina nýja ábyrgð. Eins og ég segi, það var bara verið að framkvæma þarna hefðbundinn gerning, þegar frumrit liggja ekki fyrir. Það liggja fyrir tryggingar í bankanum, og þá stimplar bankinn farmbréfið. Ég myndi segja það mjög algengan gerning.“

Þá spurði sækjandi ákærða, hvort hann kannaðist við, að peningunum, sem komið hefðu fyrir þessa ábyrgð sparisjóðsins, hefði verið ráðstafað í öðrum viðskiptum.

Ákærði: „Það má vel vera, en ég vil ekki tjá mig um það, hvort þessir peningar eða einhverjir aðrir voru notaðir í öðrum viðskiptum. Það eru einfaldlega peningar, sem komu inn á viðskiptareikning.“

Sækjandi: „Hvaða viðskiptareikning?“

Ákærði: „Viðskiptareikning, sem er við Graf Trading í Liechtenstein, nákvæmlega eins og ég var að segja áðan, að greiðslur fara inn, og hvort það eru sömu greiðslur, sem fara út nákvæmlega í þetta eða ekki. Þetta er einfaldlega, ja, reikningurinn getur verið í mínus, og hann getur verið í plús, eftir því, hver staðan er á hverjum tíma.“

Bergþóra Skúladóttir hafði sem starfsmaður sparisjóðsins í Kópavogi ýmis samskipti við ákærða. Hún gaf skýrslu fyrir RLR og fyrir dómi. Fyrir lögreglu var hún 19. febrúar 1993 spurð sérstaklega um viðskipti ákærða f. h. Vélakaupa hf. vegna ábyrgðaryfirlýsingar Íslandsbanka, Selfossi, frá 27. maí 1991, að andvirði 1.352.650 FIM.

„Bergþóra skýrir frá því, að Björn hafi komið með ábyrgðaryfirlýsinguna frá Íslandsbanka í sparisjóðinn í Kópavogi, og var hann búinn að skrifa og fylla út tvær ábyrgðarumsóknir, sem voru í þýskum mörkum, en ábyrgðarlýsingin frá Íslandsbanka var í finnskum mörkum.

Bergþóra kveðst hafa talað um þetta við Björn, og hafi hann þá gefið þá skýringu, að Fossvélar hafi vegna sérvísku sinnar óskað eftir því, að ábyrgðarlýsingin væri í finnskum mörkum.

Bergþóra segir, að umrædd umsókn Björns um þetta hafi hlotið eðlilega afgreiðslu hjá sparisjóðnum, sem þýddi, að umræddar tvær ábyrgðir væru opnaðar. Ábyrgðin á Íslandsbanka var síðan einu sinni framlengd.

Bergþóra segir, að 31. des. 1991 hafi hún skuldfært Íslandsbanka á Selfossi fyrir hluta fjárhæðarinnar, svo að eftirstöðvarnar voru þá 776.157,00 FIM.

Bergþóra kveðst ekki hafa vitað annað en greiðslan hafi verið vegna Fossvéla.

Síðan kveðst Bergþóra ekki hafa vitað meira um málið, fyrr en Björn Ólafsson kom 6. mars 1992 með afrit af farmbréfi, þar sem fram kom, að vélin væri komin til landsins.

Bergþóra kveðst hafa verið fullviss um það, að þarna væri vélin komin, sem ábyrgðirnar væru fyrir, og eftirstöðvarnar frá síðustu áramótum væru til að greiða lokagreiðslu af vélinni.

Bergþóra kveður Björn hafa haft orð á því, að þarna væri vélin komin og nú þyrfti einungis að stimpla farmbréfið til þess að fá vélina afhenta, og kveðst Bergþóra hafa stimplað það.

Aðspurð um það, hvort hún hafi tekið eftir því, að hún var að stimpla afrit eða COPY, eins og stendur á farmbréfinu, kveðst Bergþóra hafa tekið eftir því, en vegna ókunnugleika síns vissi hún ekki annað en þetta væri í lagi, enda hafi hún talið, að ábyrgðin stæði fyrir þessari afgreiðslu.

Vitnið Bergþóra Skúladóttir bar fyrir dómi, að hún hefði verið ein uppi á efri hæð húss sparisjóðsins, þegar ákærði kom með afrit farmbréfsins. Hún hefði ekki borið sig saman við neinn annan starfsmann, ekki haft neinn annan þarna í augnablikinu til að bera sig saman við. Sækjandi spurði vitnið, hvort eitthvað hefði verið rætt um þær tryggingar, sem sparisjóðurinn hafði.

Vitnið: „Hann minntist á þá tryggingu, sem væri þarna frá Selfossi. Þetta var í sambandi við það.“

Sækjandi: „Þannig að vitnið taldi, að það væri í lagi?“

Vitnið: „Ég taldi, að ég væri að skrifa upp á pappíra og hefði fullgilda tryggingu, bankatryggingu, fyrir þessari afgreiðslu. Annars hefði ég aldrei gert það.“

Sækjandi: „Kannast vitnið við það, að síðan í ágústmánuði hafi komið krafa á sparisjóðinn um greiðslu um, að Eimskip hafi verið krafðið um greiðslu á þessari vél?“

Vitnið: „Já, það hringdi í mig starfsmaður frá Eimskip og sagði mér, hvernig málin stæðu. Ég hváði og spurði nánar, og hann hálfhló og sagði: „Það er bara ykkar að borga þetta. Þetta er ykkar tap.““

Verjandi spurði vitnið Bergþóru nánar út í skiptin við ákærða. Hann spurði, hvort hún hefði kannað, hvort tryggingar væru fyrir hendi af hálfu Vélakaupa hf., áður en hún áritaði afrit farmbréfsins.

Vitnið: „Hann var með tryggingu frá Íslandsbanka á Selfossi, sem hann leggur sem tryggingu fyrir þessu.“

Verjandi: „Já, þú kannar það, að sú trygging hafi verið til staðar?“

Vitnið: „Hún var til staðar. Ég var með hana í mínum skjölum inni í skáp.“

Verjandi: „Telur þú, að Björn hafi verið að blekkja þig á einhvern hátt með því...?“

Vitnið: „Það tel ég, já.“

Verjandi: „Á hvern hátt? Viltu lýsa því nánar, að hvaða leyti þú varst blekkt til að árita þetta.“

Vitnið: „Ég meina það, að hann kemur þarna með tryggingu, sem ekki er fyrir þessari vél, ef ég skil málið rétt.“

Verjandi: „En varstu ekki að segja, að það hefði legið fyrir trygging frá Íslandsbanka?“

Vitnið: „Jú, hann kemur með tryggingu frá Íslandsbanka, en þar sem hann er að taka út vélina, þá var ekki vélin fyrir því, sem var fyrir tryggingunni, ekki, ef ég skil málið rétt.“

Meðal annarra fram lagðra skjala í máli þessu er ljósrit af reikningi Lokomo á hendur Vélakaupum hf. fyrir grjótmulningsvél („Crushing wagon“), dagsettum 11. febrúar 1992, að fjárhæð FIM 1.209.625; gjalddagi 31. mars 1992. Neðst á reikninginn er skráður eignarréttarfyrrvari Lokomo, uns greitt hefur verið að fullu, enn fremur, að kaupanda sé ekki rétt að fá vélina afgreidda úr tolli, án þess að greiðslu hafi verið lokið.

Forsendur og niðurstöður um II. hluta ákæru.

Fundargerð ákærða um fund með forráðamönnum Sparisjóðs Kópavogs 21. ágúst 1992 var fyrir dómi staðfest af vitninu Ásmundi S. Guðmundssyni. Hún var borin undir ákærða, og hafði hann ekki uppi neinar marktækar mótbáur gegn henni. Í fundargerðina er skráð eftir ákærða, að hann hafi nýtt bakábyrgð Íslandsbanka á Selfossi til að greiða gjaldfallna kröfu erlendis, aðra en þá, er bakábyrgðin var til að tryggja, og að starfsfólki sparisjóðsins hafi ekki verið kunnugt um þessar ráðstafanir sínar. Þá er og haft eftir honum, að hann hafi vitað, að ekki var búið að greiða vélina til seljanda í Finnlandi og að hann hafi ekki látið neinn í sparisjóðnum vita annað en að umræddir peningar samkvæmt ábyrgðinni ættu að fara til að greiða umrædda vél.

Í skýrslu sinni fyrir RLR 26. apríl 1993 sagði ákærði, að sér hefði verið ljóst, að afhending vélarinnar mætti ekki fara fram, nema andvirði hennar hefði verið greitt. Hann bar og, að hann hefði tjáð starfsmanni Sparisjóðs Kópavogs, sem stimplaði afrit farmbréfsins, að ábyrgðin, sem opnuð var vegna viðskiptanna með þessa vél, tryggði þessa greiðslu, og í framhaldi þess hefði hún (þ. e. starfsmaðurinn, Bergþóra) stimplað farmbréfið.

Framburður ákærða fyrir dómi er um sumt samhljóða því, sem nú var rakið, en að öðru leyti fær hann í engu breytt því, sem fram var komið í fundargerðinni og skýrslu fyrir lögreglu. Sannað er, að ákærði vissi, að ábyrgðaryfirlýsingar Íslandsbanka á Selfossi hafði hann nýtt til annars innflutnings en þær voru út gefnar fyrir, að bakábyrgðin var fullnýtt, þegar

hann fékk afrit farmbréfsins áritað og að vélin var ekki greidd, og hann vissi, að hana mátti ekki afhenda án greiðslu.

Af framburði vitnisins Bergþóru Skúladóttur fyrir lögreglu og vætti hennar fyrir dómi er sýnt, að hún hefur verið í villu um tvennt: Hún áttaði sig ekki á því, að innflutningsábyrgðir, sem ákærði fékk út gefnar af sparisjóðnum á grundvelli ábyrgðaryfirlýsingar Íslandsbanka á Selfossi voru í raun þeirri bakábyrgð óviðkomandi. Og hún var viss um, að sparisjóðurinn hefði tryggingu í bakábyrgð Íslandsbanka, þegar hún áritaði afrit farmbréfsins fyrir ákærða. Þessar villur vitnisins Bergþóru nýtti ákærði sér, og samkvæmt framburði hans sjálfs fyrir lögreglu styrkti hann beinlínis síðari villuna. Þessi háttsemi hans varðar við 248. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940.

III. hluti ákæru.

Hinn 14. maí 1991 seldi Ásdís Jóhannesdóttir, eigandi jarðarinnar Efranness í Stafholtstungum, Borgarfirði, jörð sína Ólafi P. Þórðarsyni með kaupsamningi. Hreppsnefnd Stafholtstungnahrepps ákvað að neyta forkaupsréttar og síðan selja jörðina Hrafnhildi, dóttur ákærða, og Jóni Magnúsi Katarínussyni, tengdasyni hans. Var kaupsamningur þeirra gerður 27. maí 1991. Með úrskurði landbúnaðarráðuneytisins 19. júlí 1991 var felld úr gildi ákvörðun Stafholtstungnahrepps um að neyta forkaupsréttar. Hinn 12. mars 1992 var úrskurðað í fógetarétti Mýra- og Borgarfjarðarsýslu að kröfu Ólafs P. Þórðarsonar, að Hrafnhildur Björnsdóttir og Jón Magnús Katarínusson skyldu borin út af jörðinni Efranesi. Höfðaði Stafholtstungnahreppur þá mál fyrir aukadómpingi Mýra- og Borgarfjarðarsýslu gegn Ásdísi Jóhannesdóttur, Ólafi P. Þórðarsyni og landbúnaðarráðherra til að fá felldan úr gildi úrskurð ráðuneytisins frá 19. júlí 1991. Dómur var kveðinn upp 11. mars 1993, og voru stefndu sýknuð af kröfu hreppsins.

Þegar Stafholtstungnahreppur hafði ákveðið að neyta forkaupsréttar 26. maí 1991, tók hann lán hjá Sparisjóði Mýrasýslu til að ganga inn í kaup Ásdísar og Ólafs. Gaf hann út skuldabréf til sparisjóðsins 27. maí 1991, að fjárhæð 8.220.000 kr. Var ákærði Björn einn þriggja sjálfskuldarábyrgðarmanna á bréfi þessu.

Í kaupsamningi Stafholtstungnahrepps og Hrafnhildar Björnsdóttur og Jóns Magnúsar Katarínussonar frá 27. maí 1991 var kaupverð jarðarinnar ákveðið 10.250.000 kr. og skyldi greitt þannig:

„a) Með yfirtöku á skuldabréfi seljanda í Sparisjóði Mýrasýslu, útg. í dag, m/ábyrgð Björns Ólafssonar, Sveins Aðalsteinssonar og Steinars Ingimundarsonar. Bréfið er til 15 mánaða m/fyrsta gjaldd. 10/9 1991.

kr. 8.000.000

b) Með vísli pr. 31/7 1991, samþykktum af kaupendum
og m/ábyrgð sömu aðila og ofangreint skuldabréf.

kr. 2.250.000

Kr. 10.250.000

Skuldabréf skv. a-lið er að höfuðstól 8.220.000 kr., og eru 220.000 kr. kostn. v/lántökugjalds og stimpilgjalds, sem kaupendur greiða.

Seljandi veitir kaupendum nauðsynlega veðheimild vegna kaupanna vegna væntanlegrar lántöku hjá Stofnlánadeild landbúnaðarins.“

Í kaupsamningnum segir einnig m. a.: „Kaupendum er kunnugt, að jörðin er í ábúð, og taka þeir að sér milliliðalaust að gera upp við núverandi leiguliða kostnað, sem á jarðeiganda kann að falla vegna væntanlegrar úttektar á jörðinni, og enn fremur framseljast hugsanlegar kröfur jarðeiganda á leiguliða til kaupenda.“

Síðar segir í samningnum, að afsal skuli gefið út, þegar víxill skv. b-lið hér að framan hafi verið greiddur, og að seljandi skuli hafa létt af eigninni tiltekinni veðskuld fyrir 1. ágúst 1991.

Frammi liggur í málinu bréf Jóns Magnúsar Katarínussonar til hreppsnefndar Stafholtstungnahrepps, dags. 20. október 1991. Meginefni bréfsins er þetta, eftir að vísað hefur verið til ofangreinds kaupsamnings:

„Vegna aðgerða Ólafs P. Þórðarsonar og úrskurðar landbúnaðarráðuneytisins er fyrirsjáanleg töf á, að hægt verði að ganga frá formlegu afsali og nýta veðeign jarðarinnar, þar sem Stafholtstungnahreppur verður nú að leita atbeina dómstóla til að ná fram lögbundnum rétti sínum, sem mun taka í það minnsta einhverja mánuði að fá úrskurð um. Af ofangreindum orsökum fer undirritaður fram á, að Stafholtstungnahreppur veiti undirrituðum bakábyrgð til Sparisjóðs Mýrasýslu fyrir láni, sem undirritaður á kost á að fá til tveggja ára með framlengingarrétti. Lán þetta hyggst undirritaður nota til að greiða fyrstu sjö afborganir af láni, sem Stafholtstungnahreppur tók hjá Sparisjóði Mýrasýslu vegna jarðakaupanna og undirritaður tók að sér að greiða samkvæmt kaupsamningi. Ef þetta gengur eftir, verður þetta lán og kostnaður af því í góðum skilum, og jafnframt lækkar vaxtakostnaður nálægt því 40% miðað við núverandi vexti og meira, sé miðað við dráttarvexti. Einnig vinnst tími til að endurskipuleggja aðrar greiðslur með hliðsjón af því, hvernig málarekstur gengur varðandi kaup jarðarinnar. Meðfylgjandi er uppkast að ábyrgðaryfirlýsingunni og útreikningur hennar vegna.“

Upplýst er í málinu, að það var ákærði, Björn, sem fór með framangreint bréf á fund oddvita Stafholtstungnahrepps, Jóns Þórs Jónassonar, og eftir

það var umbeðin ábyrgðarlýsing gefin út. Forsenda ábyrgðarinnar var, að ákærði ætlaði að taka erlent lán í tengslum við viðskiptasambönd sín erlendis til handa Jóni Magnúsi Katarínussyni, sbr. bréfið.

Ábyrgðaryfirlýsingarnar tvær eru, sem segir í ákæru, út gefnar 11. nóvember 1991. Þær eru báðar að fjárhæð DEM 208.722, með gjalddaga 20. nóvember 1993. Í þeirri, sem Stafholtstungnahreppur gefur út, þ. e. Jón Þór Jónasson oddviti f. h. hreppsins, segir, að hreppurinn ábyrgist gagnvart Sparisjóði Mýrasýslu vegna Jóns Magnúsar Katarínussonar greiðslu á bankaábyrgð að fyrrgreindri upphæð. Á yfirlýsinguna skrifa sem sjálf-skuldaraðilar sömu þrír menn og voru á skuldabréfi hreppsins til sparisjóðsins, þeirra á meðal ákærði. Í hinn ábyrgðaryfirlýsingunni segir, að Sparisjóður Mýrasýslu ábyrgist gagnvart Vélakaupum hf. vegna Jóns Magnúsar Katarínussonar greiðslu á fyrrnefndri fjárhæð.

Ákærði framseldi með skriflegri yfirlýsingu Sparisjóði Kópavogs 14. febrúar 1992 ábyrgðaryfirlýsingu Sparisjóðs Mýrasýslu. Sparisjóður Kópavogs tilkynnti Sparisjóði Mýrasýslu um framsalið með símbréfi 27. ágúst sama ár. Ábyrgðaryfirlýsinguna nýtti ákærði sem bakábyrgð fyrir innflutningsábyrgð, sem Sparisjóður Kópavogs gaf út til Vélakaupa hf. til innflutnings á „Conveyor system complete for farms“ (að sögn ákærða baggalest-unarkerfi í heyllöðu) með því að framvísa við sparisjóðinn reikningi frá Graf Trading Establishment, dags. 14. nóvember 1991, að fjárhæð DEM 206.210. Innflutningsábyrgð þessa innleysti Sparisjóður Kópavogs 21. desember 1992, svo sem segir í ákæru, með 8.232.510 kr. og fékk þá fjárhæð greidda frá Sparisjóði Mýrasýslu 23. nóvember 1993 með 8.736.388 kr., sem Stafholtstungnahreppur greiddi Sparisjóði Mýrasýslu 28. mars 1994.

Ekkert liggur frekar fyrir um innflutning á greindu baggalestunarkerfi. Ekki er heldur fullvíst, að Vélakaup hafi tekið hið umtalaða erlenda lán, þótt svo sé að skilja á ákærða og vitninu Jóni Magnúsi Katarínussyni. Upplýst er hins vegar, að Jón Magnús greiddi ekkert af skuldabréfi því, sem hann og Hrafnhildur höfðu með kaupsamningi við Stafholtstungnahrepp tekið að sér að greiða. Það greiddi hreppurinn auk framangreindrar ábyrgðar.

Skýrslur fyrir lögreglu og fyrir dómi.

Í skýrslu sinni fyrir dómi þverneitaði ákærði því, að hann hefði blekkst ábyrgðargjafana. Engum blekkingum hefði verið beitt. Að öðru leyti kannaðist ákærði við, að atvikalýsing ákæru væri rétt að undanteknu því, sem hér greinir:

Ákærði var spurður, hvort rétt væri, að hið erlenda lán hefði verið atlað

til greiðslu á skuldabréfi því, er Stafholtstungnahreppur gaf út til Sparisjóðs Mýrasýslu og Jón Magnús Katarínusson hefði tekið að sér vegna jarðar-kaupanna. Ákærði svaraði því til, að þetta væri bæði rétt og rangt. Nánari útlistun ákærða á þessu atriði var á þann veg, að lánið hefði að vísu verið tekið, en í stað þess, að það gengi til Jóns Magnúsar, til að hann greiddi niður skuldabréfið, hefði því verið varið til að greiða kvaðir, sem hvíldu á Jóni Magnúsi vegna viðskipta hans við hreppinn. Jón Magnús hefði fengið u. þ. b. sex milljónir króna hjá Vélakaupum hf. í þessu skyni.

Þessa vörn, sem nú var greint frá, hafði ákærði fyrst uppi í skýrslu, sem hann gaf fyrir RLR 28. febrúar 1995. Þar segir:

„Björn segir, að tilgangur þess, að hann tók að sér að útvega lán, hafi verið sá, að dóttir og tengdasonur Björns höfðu keypt jörðina Efranes af Stafholtstungnahreppi vorið 1991. Þurftu þau þá að greiða fyrrverandi ábúanda það, sem hann hafði gert jörðinni til góða, svo og að kaupa allan bústofn ásamt öllu lausafé, sem var kvöð, er þau undirgengust gagnvart Stafholtstungnahreppi. Til þess að fjármagna þetta lánuðu Vélakaup hf. þeim fé til bráðabirgða, og var miðað við, að það fé yrði greitt með opinberum lánum frá stofnlánadeild. Þá kom það í ljós, að Stafholtstungnahreppur sem seljandi jarðarinnar gat ekki veitt veðheimildir fyrir slíkum lánum, þar sem hann skorti eignarheimild að jörðinni. Þá var leitað eftir fjármagni á öðrum stað, og með aðstoð Sparisjóðs Mýrasýslu fékkst erlent lán, á grundvelli framangreindra ábyrgða. Þegar hið erlenda lán fékkst, hefði fyrri ábúandi krafist þess að fá þá peninga, er Jón Magnús var skuldbundinn til að greiða honum, sem á þeim tíma, þ. e. í árslok 1991, hafi verið u. þ. b. sex milljónir. Hafi því hið erlenda lánsfé verið notað til að greiða fyrri ábúanda það fé, sem hafi verið kvöð, er Jón tók gagnvart hreppnum.“

Sækjandi spurði ákærða nánar um þetta fyrir dómi, og kvað ákærði Vélakaup hafa tekið erlent lán, sem hefði verið notað í þágu Jóns Magnúsar.

Sækjandi: „Fékk hann þetta erlenda lán?“

Ákærði: „Það má eiginlega segja það, að það hafi verið greitt fyrir hann, sem Vélakaup greiddu fyrir hann, kvöð, sem hann hafði tekið á sig í kaupsamningi jarðarinnar með þessum peningum. En það er nákvæmlega eins og ég sagði áðan, að hvort það eru nákvæmlega þessir peningar eða einhverjir aðrir úr veskinu, það er ...“

Sækjandi: „Þannig, að það myndaðist sem sagt skuld hjá Vélakaupum eða krafa frá Vélakaupum á Jón Magnús Katarínusson?“

Ákærði: „Já.“

Sækjandi: „Hvernig var frá því gengið? Hvernig var því háttað?“

Ákærði: „Það var í rauninni ekki frá því gengið formlega, pappírslega

séð, nema að því leyti, því að það var ljóst, að greiðslur komu frá Véla-kaupum til ábúanda jarðarinnar.“

Enn spurði sækjandi: „Nú er tekin ákvörðun um það að ráðstafa ekki peningunum til greiðslu á skuldabréfinu, eins og upphaflega var áætlað. Taldi ákærði þá ekki, að þessar ábyrgðir sparisjóðsins og hreppsins, að það væru brostnar forsendur fyrir þeim?“

Ákærði: „Samkvæmt ábyrgðunum, samkvæmt þeim skjölum, sem eru, þá kemur ekkert fram um það, hvernig á að ráðstafa þeim.“

Sækjandi: „Alveg ljóst. En að grundvelli þessara gagna liggja ákveðnir samningar.“

Ákærði: „Það liggur fyrir, að þetta eru heildarsamningar. Þetta er ekki bara, að það sé annar aðilinn, sem tekur á sig kvaðir, hinn tekur á sig líka, þannig að við lítum á dæmið sem heild. Við erum að borga einhvern tiltekinn samning. Kaupsamningurinn gerir ráð fyrir kvöðum, yfirtöku kvaða frá ábúanda. Hann gerir líka ráð fyrir kaupum á jörðinni, en hann gerir líka ráð fyrir, að seljandinn sé að selja eitthvað, sem hann á.“

Sækjandi: „Getur ákærði upplýst okkur um, hvað var greitt? Hvað Jón Magnús greiddi?“

Ákærði: „Ég hef það nú ekki.“

Ákærði áréttaði enn síðar í skýrslu sinni, að það hefði verið skilyrði fyrir því, að dóttir sín og tengdasonur fengju að kaupa jörðina, að þau keyptu allt, sem fyrri ábúandi vildi selja.

Ákærði svaraði því neitandi, þegar hann var spurður, hvort hann hefði haft eitthvert samráð við Sparisjóð Mýrasýslu, hreppsnefnd Stafholtstungnahrepps eða oddvita hennar um ráðstöfun á lánsfénu. Hið sama kom fram í vætti Jóns Þórs Jónssonar, fyrrverandi oddvita Stafholtstungnahrepps. Vitnið Jón Magnús Katarínusson bar hins vegar, að haft hefði verið samráð við hreppsnefndarmenn, en framburður hans var reikull.

Frammi liggur í málinu kaupsamningur milli fyrri ábúenda Efraness, Vigdísar Helgu Eyjólfsdóttur og Sigurjóns Kárasonar annars vegar og Hrafnhildar Björnsdóttur og Jóns Magnúsar Katarínussonar hins vegar. Hann er dagsettur 10. júní 1991. Hin síðarnefndu kaupa samkv. honum af hinum fyrrnefndu búfé og ýmis tæki. Kaupverð lausafjárins er 4.185.000 kr. auk virðisaukaskatts, 1.025.325 kr., samtals 5.210.325 kr. Auk þess segir í samningnum, að kaupendur skuli vegna úttektar greiða 1.327.000 kr., sem séu matsverð úttektarmanna. Samtals skyldu því kaupendur greiða seljendum 6.537.325 kr., og voru gjalddagar þessir: 1. júlí 1991, 1.000.000 kr., 15. ágúst 1991, 500.000 kr., 1. september 1991, 1.025.325 kr. Auk þessa skyldu kaupendur taka á sig veðskuld, að fjárhæð 445.162 kr. Það, sem þá stóð eftir af

kaupverði, skyldi greiða með tveimur skuldabréfum, að fjárhæð 2.000.000 kr. og 1.566.838 kr. Er ákvæðum þeirra nánar lýst. Skyldi gefa þau út og afhenda fyrir 1. júlí 1991. Frammi liggur afsal fyrir hinu selda, út gefið 30. desember 1991.

Sigurjón Kárasón kom fyrir dóm sem vitni. Hann var spurður um uppgjör kaupenda samkvæmt nefndum samningi. Hann sagði það eingöngu hafa verið ákærða, sem annaðist uppgjörið fyrir kaupendur. Greiðslur hefðu borist seint og illa. Hann hefði ekki fengið greitt í peningum, svo sem samningurinn kvað á um, samtals myndi hann hafa fengið 1.000.000 kr. í peningum. Skuldabréfin tvö hefðu ekki verið gefin út. Hann hefði að öðru leyti fengið greitt með víxlum og skuldabréfi, sem Malarnám Suðurnesja var greiðandi að. Við lokauppgjör, áður en afsal var gefið út, þegar um 1.600.000 krónur voru eftir ógreiddar, hefði hann tekið bíl upp í skuldina auk 300.000 króna í peningum. Vitnið neitaði því, að greiðsludráttur hefði verið afsakaður með því, að beðið hefði verið eftir erlendu láni.

Jón Þór Jónasson var oddviti Stafholtstungnahrepps fram að sameiningu þess sveitarfélags við þrjú önnur 11. júní 1994 undir heitinu Borgarbyggð. Hann kom fyrir dóm sem vitni. Í skýrslu, sem vitnið Jón Þór gaf fyrir RLR 17. febrúar 1995, skýrði hann tildrög þess, að Stafholtstungnahreppur gaf út ábyrgðaryfirlýsinguna.

„Aðspurður um, hvað Björn Ólafsson tjáði hreppsnefndinni um möguleika sína til að útvega erlent lán, kveðst Jón Þór hafa f. h. hreppsnefndarinnar haft samskipti við Björn. Jón segir Björn Ólafsson hafa tjáð sér, að hann gæti fengið lánaþyrirgreiðslu erlendis í tengslum við innflutning á sínum vegum. Hreppsnefndarmenn hafi ekki vitað nánar, á hvern hátt lánið átti að fást, því að Björn hafi einn annast öflun þess. Hafi hreppsnefndarmenn talið, að Björn fengi frá útlöndum þá peninga, sem ganga hefðu átt til greiðslu fyrrnefnds skuldabréfs hjá Sparisjóði Mýrasýslu. Hafi átt að koma því bréfi í skil og tryggja, að unnt yrði að standa skil á fullnaðargreiðslum. Ekki man Jón Þór, hvort erlenda lánið var talið duga til að greiða að fullu skuldabréfið hjá sparisjóðnum, að nafnverði 8.220.000 kr., en sem fyrr segir, átti það í öllu falli að koma lánamálum Jóns Magnúsar Katarínussonar í gott horf og tryggja hagsmuni hreppsins.“

Framburður vitnisins Jóns Þórs fyrir dómi var mjög á sama veg.

Vitnið bar, að ákærði hefði komið til sín með bréf Jóns Magnúsar, þar sem beðið var um ábyrgð hreppsins vegna lántöku. Ákærði hefði talið sig eiga möguleika á að taka erlent lán í sambandi við innflutning sinn, sem hann gæti nýtt í þessum tilgangi.

Vitnið var spurt, hvort það hefði eingöngu verið ákærði, sem haft hefði

milligöngu við hreppsnefndina um þessi mál. Vitnið svaraði, að Jón Magnús hefði verið með, þegar verið var að ganga frá sölu og kaupum á jörðinni, „en varðandi ráðstöfun á að standa skil á þessum skuldbindingum var það Björn, sem ég var í sambandi við“.

Vitnið lýsti því, að eftir að ábyrgðaryfirlýsingin var gefin út, hefði ekkert gerst í málinu. Engin greiðsla hefði komið. Hreppsnefndinni hefði ekki verið kunnugt um, að ákærði hefði nýtt sér ábyrgðina, „og við stóðum í þeirri meiningu, að þau viðskipti, sem þessi lántaka tengdist, þessi erlenda lántaka tengdist, að þau hefðu ekki átt sér stað, og þess vegna hefðu brugðist þessi áform um að fá þetta erlenda lán...“. Skuldabréfið hefði verið í van-skilum og hreppurinn greitt það. Það hefði ekki verið fyrr en haustið 1992 eða veturinn 1992–1993, sem það hefði verið upplýst, „að þessi ábyrgð hafi verið notuð og það hafi verið tekið, þetta erlenda lán. En hins vegar skilaði það sér aldrei til hreppsins, enda kannski, eins og málum var þá komið, þó að við hefðum talið það óeðlilegt, að ábyrgðin hafði verið nýtt til annarra hluta en um var beðið, að ábyrgðin hafði verið nýtt, án þess að það skilaði sér nokkuð til hreppsins. Og það endaði með því, að hreppurinn varð að greiða þessa ábyrgð.“

Vitnið Jón Þór kannaðist ekki við, að kaupendum jarðarinnar Efranness hefðu af hálfu hreppsins verið sett nein skilyrði um samninga við fyrri ábúendur önnur en þau, sem fram koma í kaupsamningi um jörðina um greiðslu álags (vegna úttekta). Kaup Jóns Magnúsar og Hrafnhildar á bústofni af fyrri ábúendum hefðu blandast inn í umræðuna um kaupin, en um þau hefðu ekki verið sett nein skilyrði af hálfu hreppsins.

Forsendur og niðurstöður um III. hluta ákæru.

Forsenda þess, að Stafholtstungnahreppur gaf út ábyrgðaryfirlýsinguna 11. nóvember 1991, sem var grundvöllur ábyrgðaryfirlýsingar Sparisjóðs Mýrasýslu sama dag, var, að ákærði tæki erlent lán til handa dóttur sinni og tengdasyni, svo að þau gætu greitt af skuldabréfi hreppsins til sparisjóðsins samkvæmt kaupsamningi þeirra við hreppinn. Ákærði var einn um að semja við oddvita hreppsins um þetta, þótt bréf um þetta til hreppsins væri undirritað af tengdasyni hans. Ekki liggur ljóst fyrir, að ákærði hafi tekið umrætt lán, þó að hann haldi því fram. Hann notaði hins vegar ábyrgðaryfirlýsingu Sparisjóðs Mýrasýslu til að fá út gefna innflutningsábyrgð hjá Sparisjóði Kópavogs til að flytja inn „Conveyor system complete for farms“. Um þann innflutning liggja ekki fyrir nánari upplýsingar, nema hvað bakábyrgð Sparisjóðs Mýrasýslu var nýtt, og greiddi hann Sparisjóði Kópavogs ábyrgðarfjárhæðina, svo sem fyrr er rakið, en Stafholtstungna-

hreppur greiddi síðan Sparisjóði Mýrasýslu samkvæmt sinni ábyrgðaryfirlýsingu. En Stafholtstungnahreppur greiddi ekki einungis ábyrgðarfjárhæðina, heldur varð hann og að greiða skuldabréfið, sem hann hafði gefið út til Sparisjóðs Mýrasýslu vegna jarðarþaupanna.

Ósannað er, að ákærði hafi tekið hið erlenda lán, sem var forsenda fyrir ábyrgð Stafholtstungnahrepps. Vætti Sigurjóns Kárasonar um það, með hvaða hætti honum var greitt fyrir álag á jörðina og bústofn og tæki, benda ekki til þess, að ákærði hafi fyrir hönd Vélakaupa tekið lán til handa dóttur sinni og tengdasyni. En þótt svo hefði verið sem ákærði hefur borið fyrir sig, að hann hafi varið u. þ. b. sex milljónum, sem teknar hafi verið að láni á grundvelli ábyrgðaryfirlýsinganna tveggja, til að greiða álag, bústofn og tæki fyrir Jón Magnús og Hrafnhildi, réttlætir það á engan hátt meðferð ákærða á ábyrgðaryfirlýsingunum. Það var forsenda fyrir útgáfu ábyrgðaryfirlýsingar hreppsins, að lánið yrði notað til að greiða niður skuldabréfið, svo sem segir í bréfi Jóns Magnúsar til hreppsnefndar. Kaup Jóns Magnúsar og Hrafnhildar á áhöfn og tækjum var hreppsnefndinni ekki viðkomandi og ekki samningsatriði við kaupin. Hreppsnefndinni var ekki heldur gert viðvart um, að lánsfénu yrði ráðstafað eða að því hefði verið ráðstafað með þeim hætti, sem ákærði heldur fram, og hefði því sú meðferð lánsfjárins verið heimildarlaus.

Niðurstaða dómara í þessum hluta máls er sú skv. framanrituðu, að rétt sé það, sem í ákæru segir, að ákærði hafi misnotað ábyrgðaryfirlýsingarnar tvær. Hann nýtti þær í sína þágu, en ekki samkvæmt þeim forsendum, sem við var miðað, þegar hreppurinn gaf út ábyrgðaryfirlýsingu sína. Með þessum hætti hafði ákærði almannafé af Stafholtstungnahreppi, sem nam 8.736.388 kr., en þá upphæð greiddi hreppurinn Sparisjóði Mýrasýslu 28. mars 1994.

Dómari telur óvíst, að ásetningur ákærða til auðgunar hafi verið vakinn við útgáfu ábyrgðaryfirlýsingar hreppsins. Háttsemi ákærða geti því ekki fallið undir 248. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940. Ákærði hafi hins vegar nýtt ábyrgðaryfirlýsingarnar tvær andstætt því, sem um var samið og honum var trúað til, þannig að varði við 249. gr. sömu laga.

Ákvörðun refsingar.

Ákærði er á 55. aldursári. Hann hefur nokkrum sinnum sætt refsingu. Á árabílinu 1961 til 1990 gekkst hann fimm sinnum undir sátt fyrir dómi, fjórum sinnum vegna umferðarlagabrota og einu sinni vegna brots gegn 261. gr. almennra hegningarlaga. Hinn 15. maí 1990 var hann dæmdur í tveggja mánaða fangelsi, skilorðsbundið í tvö ár, fyrir skjalafals.

Við ákvörðun refsingar ber að taka tillit til þess, að með brotum sínum

hefur ákærði valdið brotaþolum stórfelldu tjóni, sem hann hefur ekki getað bætt. Refsingu skal ákvarða samkvæmt 77. gr. almennra hegningarlaga.

Rannsókn máls þessa tók langan tíma. Hún hófst með kærubréfi lögmanns Sparisjóðs Kópavogs til RLR, dags. 26. október 1992, þar sem kært var sakarefni II. hluta ákæru. Framhaldskæra um sakarefni I. og III. hluta ákæru var rituð 4. mars 1993. Ákærði var 26. apríl 1993 yfirheyrður af RLR um sakarefnin öll. RLR sendi embætti ríkissaksóknara gögn málsins 16. nóvember 1994. Með bréfi til RLR, dagsettu 20. janúar 1995, óskaði Sigríður Jósefsdóttir saksóknari eftir frekari gagnaöflun og rannsókn á sakarefni III. hluta ákæru. Var ýmissa gagna aflað í þeirri lotu, sem þá fór í hönd, og 28. febrúar 1995 var ákærði yfirheyrður í annað sinn um efni III. hluta ákæru. Dráttur varð á útgáfu ákæru, en hún var, sem fyrr segir, ekki gefin út fyrr en 18. desember 1996. Saksóknari skýrði þann drátt fyrir dómi á þann veg, að ný kæra vegna ætlaðs fjármálamisferlis hefði borist á hendur ákærða, áður en rannsókn sakarefna þessa máls var lokið. Um sé að ræða málsatvik, sem rakin eru í dómi Hæstaréttar frá 18. janúar 1996 (Hrd. 1996, bls. 139), en einkamálaþáttur málsins hafi þar verið útkljáður. Hin nýja kæra hafi tafið afgreiðslu þessa máls, en ákveðið hafi verið að aðskilja málin.

Dráttur á útgáfu ákæru hefur að nokkru verið réttlættur, en tafir á rannsókn málsins hafa þó verið fram úr hófi. Þannig líður óhóflega langur tími, frá því að ákærði var yfirheyrður af lögreglu 26. apríl 1993, þangað til málið er sent ríkissaksóknara. Dráttur á rannsókn og útgáfu ákæru er andstæður sakarhraðareglu 133. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála og 1. mgr. 6. gr. mannréttindasáttmála Evrópu, sbr. lög nr. 62/1994, sbr. einnig 70. gr. stjórnarskrárinnar nr. 33/1944 með áorðnum breytingum. Lítur dómari svo á, að þessi annmarki á málsmeðferð hljóti að leiða til linunar refsingar samkvæmt dómvenju. Verður refsing ákærða skilorðsbundin að hluta, en ekki þykir fært að skilorðsbinda hana að öllu leyti, svo stórfelld sem brot hans eru.

Að þessu athuguðu þykir refsing ákærða hæfilega ákveðin tólf mánaða fangelsi, en fullnustu níu mánaða þeirrar refsivistar skal fresta, og skal sá hluti refsingar falla niður að liðnum þremur árum frá uppkvaðningu dóms þessa, ef ákærði heldur almennt skilorð 57. gr. almennra hegningarlaga.

Um bótakröfu Borgarbyggðar.

Bótakrafa Borgarbyggðar vegna atvika þeirra, sem lýst er í III. hluta ákæru, hefur tvisvar verið höfð uppi í dómsmáli fyrir Héraðsdómi Reykjanes. Hið fyrra málið var höfðað í september 1994 á hendur þrotabúi ákærða og tveimur öðrum sjálfskuldarábyrgðarmönnum á skuldabréfi og

ábyrgðaryfirlýsingu Stafholtstungnahrepps. Með úrskurði dómsins, upp kveðnum 27. janúar 1995, var máli því vísað frá dómi. Aftur höfðaði Borgarbyggð mál gegn sjálfskuldarábyrgðarmönnum þremur í september 1995. Lauk því með dómi 15. maí 1996. Voru stefndu, þ. á m. ákærði, sýknaðir af kröfu Borgarbyggðar.

Í greinargerð fyrir bótakröfu Borgarbyggðar í þessu máli segir m. a.: „Krafa þessi er samkvæmt ábyrgðaryfirlýsingu, dagsettri 11. nóvember 1991, ..., en þar gekkst þáverandi Stafholtstungnahreppur undir ábyrgð gagnvart Sparisjóði Mýrasýslu vegna Jóns Magnúsar Katarínussonar (tengdasonar Björns Ólafssonar) á greiðslu DEM 208.772, ...“ Og síðar í greinargerðinni segir: „Í dómsmáli, sem Borgarbyggð höfðaði á hendur Birni Ólafssyni, Sveini Aðalsteinssyni og Steinari Ingimundarsyni til greiðslu á þeirri fjárhæð, sem hér er gerð krafa um, voru stefndu sýknaðir á grundvelli þess, að ábyrgð þeirra hefði verið til þess ætluð að tryggja Sparisjóði Mýrasýslu efndir Stafholtstungnahrepps. Stendur þá eftir, að Björn Ólafsson blekkti Stafholtstungnahrepp til þess að gefa út ábyrgðaryfirlýsinguna, ..., til hagsbóta fyrir dóttur sína, Hrafnhildi, og tengdason, Jón Magnús ...“

Málsástæða um blekkingar eða svik var ekki höfð uppi í fyrrnefndum dómsmálum. Var rannsókn þessa máls þó löngu hafin hjá RLR, þegar þau voru höfðuð, og verður að ætla, að þessari málsástæðu hefði mátt halda fram í þeim. Ekki fór fram málflutningur um kröfu Borgarbyggðar í þessu máli. Lögmanni bótakröfuhafa var tilkynnt um þinghald, er málflutningur skyldi fara fram, en ekki var sótt þing af hálfu kröfuhafa. Er að svo komnu ekki unnt að taka bótakröfuna til efnismeðferðar, sbr. 5. mgr. 172. gr. laga nr. 19/1991, sbr. og 2. mgr. 116. gr. einkamálalaga nr. 91/1991. Verður því bótakröfu Borgarbyggðar vísað frá dómi.

Sakarkostnað allan ber eftir úrslitum máls að dæma ákærða til að greiða. Undir hann fellur málsvarnarþóknun skipaðs verjanda, Hilmars Ingimundarsonar hrl., sem skal vera 150.000 krónur auk virðisaukaskatts. Er þá tekið tillit til starfa lögmansins sem réttargæslumanns og verjanda á rannsóknarstigi málsins fyrir lögreglu. Þá ber að dæma ákærða til að greiða sak-sóknarlaun í ríkissjóð, og skulu þau vera 100.000 krónur.

Finnur Torfi Hjörleifsson héraðsdómari kveður upp dóm þennan.

D ó m s o r ð:

Ákærði, Björn Ólafsson, sæti 12 mánaða fangelsi. Fullnustu 9 mánaða þeirrar refsivistar skal fresta, og skal sá hluti refsingarinnar falla niður að liðnum þremur árum frá uppkvaðningu dóms þessa, ef

ákærði heldur almennt skilorð 57. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940, sbr. 4. gr. laga nr. 22/1955.

Bótakröfu Borgarbyggðar á hendur ákærða er vísað frá dómi.

Ákærði greiði allan sakarkostnað, þar með talda málsvarnarþóknun skipaðs verjanda síns, Hilmars Ingimundarsonar hrl., 150.000 krónur auk virðisaukaskatts, og saksóknarlaun í ríkissjóð, 100.000 krónur.
